

Ks. Marek Chmielewski

DUCHOWOŚĆ MIŁOSIERDZIA
Mały katechizm

Lublin 2017

Konsultacja teologiczna
Ks. prof. dr hab. Marek Jagodziński (KUL, Radom)
Ks. prof. dr hab. Janusz Królikowski (UPJPII, Tarnów)

Korekta
Joanna Jaksiewicz

Projekt okładki
Mateusz Miernik

Skład i komputerowe przygotowanie do druku
Ks. Marek Chmielewski

Copyright by
Marek Chmielewski

ISBN 978-83-7847-475-3

Druk: Wydawnictwo „POLIHYMNIA” sp. z o. o.
ul. Deszczowa 19, 20-832 Lublin, tel./ fax 81-7469717
e-mail: poczta@polihymnia.pl
księgarnia: www.polihymnia.pl

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	13
--------------------	----

Część pierwsza

PODSTAWY DUCHOWOŚCI MIŁOSIERDZIA	17
---	-----------

Rozdział pierwszy

Miłosierdzie Boże w Piśmie Świętym	17
---	-----------

Za pomocą jakich pojęć Biblia określa tajemnicę Bożego miłosierdzia?	17
---	----

W czym przejawia się Boże miłosierdzie według autorów biblijnych?	18
--	----

W jakim sensie Pan Jezus jest „obliczem” miłosierdzia Bożego?	19
---	----

Czego uczy Pan Jezus odnośnie do miłosierdzia Boskiego i ludzkiego?	21
--	----

Jaka jest nauka św. Pawła Apostoła na temat miłosierdzia?	22
---	----

Jak pogodzić biblijny obraz Boga bogatego w miłosierdzie z Jego sprawiedliwością?	24
--	----

Czy można powiedzieć, że Pismo Święte jest „Księgą Bożego miłosierdzia”?	25
---	----

Rozdział drugi

Postawy miłosierdzia w Piśmie Świętym	27
--	-----------

Czy jest różnica w przedstawianiu idei miłosierdzia między Starym a Nowym Testamentem?	27
---	----

Czy w świetle Pisma Świętego pełnienie uczynków miłosierdzia jest obowiązkiem człowieka wierzącego w Boga?	28
---	----

Czy odmowa spełnienia uczynku miłosierdzia może spotkać się z karą?	29
--	----

Którą z postaci starotestamentalnych można postawić za wzór człowieka pełniącego czyny miłosierdzia?	30
Który z uczynków miłosiernych jest szczególnie polecany przez Pismo Święte?	31
Na jakie uczynki miłosierdzia zwraca uwagę Pan Jezus?	34
Czego odnośnie do miłosierdzia dowiadujemy się z Dziejów Apostolskich?	35

Rozdział trzeci

Ojcowie Kościoła o miłosierdziu	37
Dlaczego tzw. Tradycja, zawarta w pismach ojców Kościoła i pisarzy starochrześcijańskich, jest ważna dla kształtowania postaw miłosierdziowych?	37
Czym według ojców Kościoła jest spełnianie uczynków miłosierdzia?	38
Czego odnośnie do postawy miłosierdzia uczy św. Jan Chryzostom?	39
Jakie stanowisko w kwestii postawy miłosierdzia zajmuje św. Augustyn?	39
Na co zwraca uwagę św. Piotr Chryzolog?	40
Co w kwestii naśladowania Boga miłosiernego znajdziemy w nauczaniu św. Leona Wielkiego i św. Cezarego z Arles?	40
Czy starożytne synody prowincjalne zajmowały się kwestią miłosierdzia?	41

Rozdział czwarty

Teologia miłosierdzia Bożego	43
Co to jest miłosierdzie Boże?	43
Jaka jest różnica między miłością Boga a Jego miłosierdziem?	44
Dlaczego św. Jan Paweł II często używał określenia „miłość miłosierna”?	46
Gdyby nie było grzechu, czy miłosierdzie Boga objawiłoby się w historii ludzkości?	49

Co to znaczy, że miłosierdzie jest największym przymiotem Boga w Trójcy Jedynej, a zarazem że Boska Trójca jest źródłem miłosierdzia?	50
Czy można mówić o miłosierdziu poszczególnych Osób Boskich? ..	53
W czym objawia się miłosierdzie Boga Ojca względem stworzeń, zwłaszcza ludzi?	54
W czym przejawia się miłosierdzie Syna Bożego?	55
Co znaczy tytuł: „Jezus Chrystus, Król miłosierdzia”?	58
Co można powiedzieć o miłosierdziu Ducha Świętego?	60
Co to znaczy, że nasze usprawiedliwienie jest wynikiem inicjatywy miłosierdzia Bożego?	62
Jaką rolę w tajemnicy Bożego miłosierdzia odgrywa Najświętsza Maryja Panna?	63
Jakimi tytułami można przyzywać Maryję w związku z tajemnicą Bożego miłosierdzia?	65
Jaki udział w tajemnicy Bożego miłosierdzia mają aniołowie i święci?	66
Czy zmarli w czyścicu dostępują łaski Bożego miłosierdzia?	68
Czy Boże miłosierdzie obejmuje szatana i dosięga piekła?	70
Miłosierdzie, to „słabość” czy „wszechmoc” Boga?	71
Co to znaczy, że Kościół święty jest „sługą miłosierdzia”?	73

Rozdział piąty

Teologia uczynków miłosierdzia	77
Dlaczego miłosierdzie świadczone stanowi istotny element tożsamości każdego chrześcijanina?	77
W jaki sposób należy okazywać miłosierdzie bliźnim?	79
Czym jest „wyobraźnia miłosierdzia”?	81
Co papież Franciszek rozumie przez „balsam” lub „olej miłosierdzia”?	84
Czy możliwe jest dostąpienie zbawienia bez okazywania miłosierdzia bliźnim?	86
Czy uczynki miłosierdzia chrześcijańskiego mogą gładzić grzechy?	87

Jak przedstawia się sprawa dostąpienia łaski odpustu w związku z uczynkiem miłosiernym?	89
W jakim sensie czynne miłosierdzie ma wymiar społeczny?	90
Dlaczego Kościół nie może się wyrzec działalności charytatywnej?	92
Na czym polega instytucjonalna posługa charytatywna Kościoła? ...	94
W jaki sposób działalność charytatywna Kościoła wiąże się z jego posłannictwem misyjno-ewangelizacyjnym?	96
Jak interpretować katechizmowy katalog uczynków miłosiernych względem duszy i względem ciała?	98

Część druga

PRAKTYKOWANIE DUCHOWOŚCI MIŁOSIERDZIA	101
--	------------

Rozdział pierwszy

Kult miłosierdzia Bożego	101
Czym jest ufność, będąca u podstaw kultu Bożego miłosierdzia?	101
Jak czcić Boską Trójcę – źródło miłosierdzia?	104
Jak czcić Jezusa Chrystusa, Króla miłosierdzia?	105
Jakie są różnice i podobieństwa między kultem Najświętszego Serca Pana Jezusa a kultem Jezusa miłosiernego?	106
Czy człowiek w stanie grzechu śmiertelnego może czcić tajemnicę Bożego miłosierdzia?	108
Co to znaczy, że sakramenty święte są przejawem Bożego miłosierdzia?	110
Jak przeżywać sakrament pokuty, aby doświadczyć Bożego miłosierdzia?	112
W jakim sensie Eucharystia jest sakramentem Bożego miłosierdzia?	115
Czy każda modlitwa jest uwielbieniem Bożego miłosierdzia?	118

Rozdział drugi

Kult Jezusa miłosiernego	121
Co to znaczy, że z Polski wyjdzie „iskra”, która ma przygotować świat na ostateczne przyjście Chrystusa?	121
Jakie są formy kultu Bożego miłosierdzia według objawień św. Faustyny Kowalskiej?	122
W jaki sposób owocnie przeżywać święto Miłosierdzia Bożego? ..	125
Jak czcić obraz Jezusa Miłosiernego?	126
Kiedy, gdzie i jak odmawiać <i>Koronkę do Bożego miłosierdzia</i> ?	127
O co modlimy się odmawiając <i>Koronkę do Bożego miłosierdzia</i> ?	129
Czy za odmówienie <i>Koronki do Bożego miłosierdzia</i> można zyskać odpust zupełny?	130
Dlaczego godzina piętnasta – Godzina Miłosierdzia jest tak ważna w kulcie Jezusa miłosiernego?	132
Jak szerzyć kult Bożego miłosierdzia?	133
Na co należy zwrócić uwagę, pielgrzymując do sanktuarium Bożego miłosierdzia?	135

Rozdział trzeci

Cześć dla Matki Bożej Miłosierdzia	137
Czy cześć dla Matki Bożej Miłosierdzia nie przesłania kultu Bożego miłosierdzia?	137
W jaki sposób czcić Matkę Bożą Miłosierdzia?	139
Jaką rolę w dziele miłosierdzia odgrywają sanktuaria maryjne?... 141	
Dlaczego Ostrobramska Pani czczona jest także jako Matka Boża Miłosierdzia?	142
Jaka jest symbolika obrazu Matki Bożej z Ostrej Bramy?	144
Co mogą wnieść w dzieło miłosierdzia współczesne zrzeszenia, także te o profilu maryjnym?	145

Rozdział czwarty

Uczynki miłosierne względem duszy	149
W jaki sposób upominać tych, którzy grzeszą?	149

Co to znaczy nieumiejętnych pouczać?	150
W jaki sposób wątpiącym dobrze radzić?	152
W jaki sposób pocieszać strapionych?	153
Czy znoszenie z cierpliwością wyrządzonych krzywd nie rozzuchwali złoczyńcy?.....	155
Czy ewangeliczny nakaz przebaczenia nie jest przesadą?	156
Dlaczego i w jaki sposób należy modlić się za żywych i umarłych?.....	158

Rozdział piąty

Uczynki miłosierne względem ciała	161
Czy wystarczy głodnemu dać coś do zjedzenia?	161
Czy, kiedy i jak dawać jałmużnę?.....	162
O co chodzi w katechizmowym uczynku miłosierdzia: „Nagich przyodziać”?.....	165
Co oznacza: „Podróżnych w dom przyjąć”?.....	167
Czy nadal jest aktualne pocieszanie więźniów?.....	169
Jak i w jakim celu nawiedzać chorych?	171
Czy grzebanie umarłych jest nakazem prawa czy uczynkiem miłosierdzia?	174
Jakie są inne uczynki miłosierdzia?.....	177

Część trzecia

DUCHOWOŚĆ MIŁOSIERDZIA WE WSPÓŁCZESNOŚCI	181
---	-----

Rozdział pierwszy

Objawienia Jezusa miłosiernego św. Faustynie Kowalskiej	181
Kim była św. Faustyna Kowalska?.....	181
W jakim sensie św. Faustyna jest „apostołką” i „sekretarką” miłosierdzia Bożego?	185
Czy św. Faustyna Kowalska była mistyczką?.....	186

Czym były i jak przebiegały objawienia Jezusa miłosiernego, które otrzymała św. Faustyna Kowalska?	188
Jakiego rodzaju zjawiska nadzwyczajne towarzyszyły życiu duchowemu św. Faustyny?	190
Co wniosła św. Faustyna Kowalska do duchowości i charyzmatu Zgromadzenia Sióstr Matki Bożej Miłosierdzia?	192
Kim był ks. Michał Sopoćko?	194
Jaką rolę w szerzeniu kultu miłosierdzia Bożego odegrał bł. Michał Sopoćko?.....	197
Dlaczego Stolica Apostolska wstrzymała rozszerzający się kult Bożego miłosierdzia według objawień św. Faustyny?.....	199
Jakie znaczenie dla dalszych losów kultu Bożego miłosierdzia miała tzw. notyfikacja watykańska?	202
Jak doszło do ustanowienia święta Miłosierdzia?.....	203
Jaka jest historia obrazu Jezusa Miłosiernego?	205
Co przedstawia obraz Jezusa Miłosiernego i jakie jest jego teologiczno-duchowe przesłanie?	208
Jaką rolę w Kościele odgrywa sanktuarium Bożego Miłosierdzia w krakowskich Łagiewnikach?	210

Rozdział drugi

Miłosierdzie w życiu Kościoła świętego na przełomie tysiącleci	213
Jak w świetle tajemnicy Bożego miłosierdzia ujmować dramaty wojen, zamachów terrorystycznych czy klęsk żywiołowych?	213
W jakim sensie nasze czasy szczególnie potrzebują Bożego i ludzkiego miłosierdzia?	215
Czy Sobór Watykański II wpłynął na dzieło miłosierdzia w Kościele?.....	216
Czego uczył papież, bł. Paweł VI na temat miłosierdzia?.....	218
Jaki jest wkład św. Jana Pawła II w upowszechnianie kultu Bożego miłosierdzia?	220

Jakie znaczenie dla sprawy miłosierdzia miała encyklika św. Jana Pawła II pod tytułem <i>Dives in misericordia</i> ?.....	222
Czy papież Benedykt XVI interesował się sprawą kultu Bożego miłosierdzia?	224
Jaki jest dotychczasowy wkład papieża Franciszka w sprawę miłosierdzia w Kościele katolickim?.....	227
Czego naucza papież Franciszek na temat miłosierdzia?	229
Czym był Nadzwyczajny Jubileusz Miłosierdzia?.....	234
W jakim celu papież Franciszek ustanowił misjonarzy miłosierdzia?	237
Czy papież Franciszek zmienił, wyznaczone przez św. Jana Pawła II, zadania Kościoła w trzecim tysiącleciu?.....	238
Jaka jest rola rodziny w kształtowaniu duchowości miłosierdzia?.....	240
Zakończenie.....	243
Wybrana literatura uzupełniająca	245
Wykaz skrótów	248

WPROWADZENIE

Święty Jan Paweł II – wielki apostoł Bożego miłosierdzia, wprowadzając Kościół święty w trzecie tysiąclecie, zauważył, że pomimo rozległych procesów laicyzacji jednym z charakterystycznych znaków naszych czasów jest powszechna potrzeba duchowości, która w znacznej mierze ujawnia się jako nowy głód modlitwy. Na tę potrzebę duchowości próbują odpowiedzieć także inne religie i ruchy niechrześcijańskie (por. NMI 33).

Wraz z tym obserwujemy głębokie przemiany kulturowo-cywilizacyjne, jakie dokonują się na naszych oczach, zwłaszcza na Starym Kontynencie. Święty Papież w adhortacji *Ecclesia in Europa* zdiagnozował je jako chorobę horyzontalizmu, która polega na utracie nadziei, co powoduje, że wielu Europejczyków nie pamięta o swoim chrześcijańskim dziedzictwie. Szerzy się praktyczny agnostycyzm i obojętność religijna. „W wielu sferach publicznych łatwiej jest deklorować się jako agnostycy, niż jako wierzący; odnosi się wrażenie, że niewiara jest czymś naturalnym, podczas gdy wiara wymaga uwierzytelnienia społecznego, które nie jest ani oczywiste, ani przewidywalne” (EiE 7).

Utrata nadziei powoduje, że ludzie boją się przyszłości. „Obraz jutra jest często bezbarwny i niepewny” (EiE 8). Dręczy ich wewnętrzna pustka i utrata sensu życia. To pociąga za sobą dramatyczny spadek dzietności, zmniejszenie liczby powołań do służby Bożej i trudności w podejmowaniu definitywnych wyborów życiowych. Dramatyczny obraz współczesnego człowieka pozbawionego nadziei pogarsza uczucie izolacji i osamotnienia. Mnożą się podziały w rodzinach i społeczeństwach, odradzają się postawy rasistowskie, między innymi w związku z masowym napływem ludności z Bliskiego Wschodu. „W powiązaniu z szerzącym się coraz powszechniejszym indywidualizmem dostrzega się coraz mniej przejawów solidarności międzyludzkiej” (EiE 8).

W tych oznakach utraty nadziei św. Jan Paweł II dostrzega rozszerzanie się „kultury śmierci”. Jednym słowem „europejska kultura sprawia wrażenie «milczącej apostazji» człowieka sytego, który żyje tak, jakby Bóg nie istniał” (por. EiE 9).

W kontekście tych zjawisk nie dziwi, że wielu ludzi, odczuwając egzystencjalną pustkę, szuka jakiejś duchowości. W odpowiedzi na to opatrność Boża podaje im duchowość miłosierdzia. Jest ona zakorzeniona w Piśmie Świętym i w nauczaniu Kościoła, a także odpowiada na potrzeby ludzkiej natury.

Rozwój kultu Bożego miłosierdzia, na nowo przypomniany w objawieniach św. Faustyny, sprawia, że o duchowości miłosierdzia mówi się i pisze bardzo dużo. Od co najmniej półwiecza podejmowane są naukowe i duszpasterskie refleksje dotyczące tego tematu, owocujące niezliczonymi publikacjami. Dodatkową inspiracją do zajmowania się tą rozległą tematyką jest nauczanie ostatnich papieży, a zwłaszcza śmiałe inicjatywy oraz wypowiedzi papieża Franciszka.

Czy wobec tego potrzebna jest kolejna książka na ten temat? Wydaje się, że takie przedsięwzięcie jest w pełni zasadne, bo z jednej strony obserwujemy powszechną potrzebę duchowości, a z drugiej strony – rosnące zainteresowanie duchowością miłosierdzia w kontekście zarysowanych wyżej kryzysów. Wielu ludzi w kulcie Bożego miłosierdzia odnajduje promyk nadziei czy „iskrę”, mającą im w tych czasach przywrócić sens życia. Stawiają często proste pytania i oczekują jasnych odpowiedzi. Szukają przystępnych syntez odnośnie do miłosierdzia Boskiego i ludzkiego.

Podręcznikowa, czy raczej katechizmowa forma (krótkie pytania – obszerniejsza odpowiedź) niniejszej książki, choć nadaje jej charakter popularyzatorski, to jednak nie pozbawia waloru naukowego. Zamyślem autora jest przedstawienie duchowości miłosierdzia zgodnie z metodą teologiczną, która bazuje na Objawieniu Bożym zawartym w Piśmie Świętym i Tradycji oraz posiłkuje się nauczaniem Kościoła, zwłaszcza ostatnich papieży.

Teologia duchowości ma swą tożsamość metodologiczną, która także znalazła odbicie w treści i układzie tej książki. Zauważmy więc, że modne współcześnie, choć pochodzące z pierwszej połowy V wieku pojęcie „duchowość” (łac. *spiritualitas*), w sensie ogólnym oznacza wpisana w ludzką naturę potrzebę przekraczania siebie, którą kard. Wojtyła w dziele *Osoba i czyn* nazwał auto-transcendencją, czyli wrodzoną zdolnością do wychodzenia poza zaspokojenie elementarnych potrzeb bytowych. Podstawowym jej wyrazem jest kultura, czyli to wszystko, co człowiek potrafi wytworzyć. Na tym poziomie można mówić o tzw. duchowości antropogenicznej (jest to terminologiczna propozycja autora) – duchowości naturalnej, mającej źródło w ludzkiej rozumnej i wolnej naturze. Gdy duchowość antropogeniczna w procesie transcendowania przyjmuje ukierunkowanie soteryjne (zbawcze), a więc staje się poszukiwaniem ostatecznego sensu egzystencji i zagwarantowania człowiekowi wiecznego trwania, wówczas przybiera postać religijną. Wśród wielu duchowości religijnych wyróżniają się duchowości judaistyczna i chrześcijańska, które mają charakter „odgórny”. Ich wyznacznikiem nie jest poszukiwanie przez człowieka boskiego Absolutu, ale samoobjawienie Boga człowiekowi, obdarowanie go miłością. „On pierwszy nas umiłował” (1 J 4, 19). Bóg, który jest Miłością (1 J 4, 8. 16), przez Wcielenie Syna Bożego, zeszedł na poziom swoich stworzeń. W ten sposób okazał im swe miłosierdzie.

Przyjęcie obdarowania ze strony Boga, poznawanie Go i postępowanie zgodnie z wymaganiami, jakie płyną z tego daru, to zasadnicze składniki duchowości chrześcijańskiej, którą można określić jako duchowość miłosierdziową, gdyż – jak uczy papież Franciszek – „wszystko objawia się w miłosierdziu; wszystko się rozstrzyga w miłosiernej miłości Ojca” (MeM 1).

Każda duchowość wyraża się na trzech płaszczyznach: poznawczej, aksjologiczno-motywacyjnej i praktycznej. Duchowość miłosierdzia, osadzona na tych trzech filarach, jest dynamicznym ruchem ku Bogu i ku człowiekowi. Oznacza to, że doświadczenie

miłosierdzia Boga uzdalnia człowieka do bycia Jego narzędziem wobec innych (por. MeM 17). Dlatego odpowiedzią na ten dar jest zwrócenie się ku Bogu i ku bliźniemu w modlitwie i czynie.

Tej koncepcji duchowości według założeń współczesnej metodologii odpowiada układ tej książki, która nie wyczerpuje rozległej tematyki miłosierdzia, lecz jest jej zarysem. W odpowiedziach na najczęściej zadawane pytania, autor wykorzystał fragmenty swoich dotychczasowych publikacji na ten temat, jednak dokumentowanie tych zapożyczeń z uwagi na popularyzatorski styl dzieła nie wydaje się konieczne. Z tych samych względów zrezygnowano z odsyłaczy do innych publikacji, których skromny wybór został zamieszczony na końcu jako propozycja pogłębiającej lektury i zarazem zachęta do dalszych studiów.

Myśl przewodnia książki, której treść zgodna jest z duchowościową metodą uprawiania nauki, przebiega od źródeł biblijno-patrystycznych, przez refleksję dogmatyczną do wskazań praktycznych. Dopelnieniem tego jest historyczny szkic, który ze względów duszpasterskich obejmuje jedynie XX i XXI wiek. Poszczególne pytania i odpowiedzi stanowią niezależne jednostki, które można czytać w dowolnym porządku, dlatego pojawiają się drobne powtórzenia, zwłaszcza jeśli chodzi o obficie cytowane nauczanie ostatnich papieży i zapiski św. Faustyny Kowalskiej.

Można żywić nadzieję, że prezentowany „mały katechizm duchowości miłosierdzia” będzie pomocny zarówno w praktykowaniu miłosierdzia względem bliźnich, jak i w odkrywaniu tajemnicy Boga bogatego w miłosierdzie. Słynny humanista epoki odrodzenia – Erazm z Rotterdamu († 1536) napisał, że „nie zna Boga ten, kto nie wie, że jest On nieskończonym miłosierdziem”.

I trudno nie przyznać mu racji.

Lublin, Uroczystość Matki Bożej Częstochowskiej,
300. rocznica koronacji Cudownego Obrazu – 26 VIII 2017 r.

Ks. Marek Chmielewski